

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Haridusteaduste instituut
Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Kaidi Koosapoeg
KOOLIEELSE LASTEASUTUSE ÕPETAJA ÕPPEKAVA ÜLIÕPILASTE
ARVAMUSED OMA TEADLIKKUSEST ÕPPEVARA VALIDA
Bakalaureusetöö

Juhendaja: alushariduse assistent Heily Leola

Tartu 2020

Resümee

Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava üliõpilaste arvamused oma teadlikkusest õppevara valida

Lasteaia viimased rühmad kasutavad üha enam töövihikud. Lasteaias on lapse põhiliseks tegevuseks mäng, laps väsib kiiresti, õppimiseks kuluv aeg peab olema lühike. Sellepärast peaks koolieeliku kasutatav tööraamat olema sisutihe, motiveeriv, piisava raskusastmega. Eestis ei ole hinnatud koolieelikute töövihikuid ja alustaval õpetajal, kellel puudub kogemus koolieelikutega, on keeruline valida erinevate töövihikute vahel. Seetõttu on bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, kui palju koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavas olevates ainetes käsitletakse õppvara valikut ning millistest põhimõtetest lähtudes valiksid üliõpilased õppevara. Ankeetküsitlusega uuriti Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste arvamusi oma pädevusest õppevara valiku tegemisel, kui palju ja millistes ainetes käsitletakse õppevara valiku põhimõtet, millest lähtuksid üliõpilases koolieelses lasteasutuses õppevara valikut tehes. Uurimisküsimustele vastuste saamiseks kasutati kirjeldavat statistikat ja kvantitatiivset sisuanalüüsi. Üliõpilased tunnevad end õppevara valikul kindlalt, nad on saanud piisavalt teadmisi, valides tööraamatut lähtuksid nad eakohasest, mängulisusest ja huvitavusest.

Märksõnad: õpik, tööraamat, koolieelik, õppevara, koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava

Abstract

Preschool curriculum students' opinion about their knowledge to choose learning materials

Preschool senior classes tend to use more and more school textbooks and materials to help children with their studies. Therefore, it's necessary for preschool teachers to know how to choose the best learning materials for their students. Children spend most of their day in a preschool and play is the main activity for them. Since small children get tired quickly, allocated time for studies should be kept as short as possible. Therefore, children need a textbook which is motivating, concise and manageable for children of a certain age. At the moment, there are no evaluated textbooks for preschools in Estonia. Students who are studying to become preschool teachers having a hard time choosing the right textbooks. Therefore, this study aims

to find out in which subjects in the curriculum and to what extent, the choice of learning materials is discussed. Furthermore, the study aims to identify the principles that the students use to choose the right learning materials for teaching. An electronic questionnaire was used to study how Tartu University preschool curriculum students evaluate their skills on choosing the right teaching materials. Descriptive statistics and quantitative analysis were used to obtain answers to research questions. The study showed that preschool curriculum students feel confident in choosing their learning materials and also the knowledge they receive at Tartu University. The principles in choosing the right textbook are age-appropriate, playful and interesting to children.

Keywords: textbook, workbook, preschool, teaching or learning material (TLM), preschool teacher curriculum

Sisukord

Resümee	2
Abstract.....	2
Sisukord.....	4
Sissejuhatus	5
Töös kasutatavad põhimõisted	6
Õppevara valiku põhimõtted	6
Õppevara valimise õpetamine	10
Varasemalt läbi viidud uuringud	10
Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused	11
Metoodika.....	12
Tulemused	14
Arutelu.....	19
Töö piirangud ja praktiline väärtus.....	22
Autorsuse kinnitus	22
Kasutatud kirjandus	23
Lisa 1	1
Lisa 2	1

Sissejuhatus

Lasteaiaõpetajal on suur vastutus laste kooli saatmisel. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on välja toodud oskused ja teadmised, mida laps peab olema omandanud lasteaia lõpuks (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Vastutust õpetada akadeemilisi oskusi suurendab vanemate poolne surve, sest nende arvates tagab just hea kirjutamis- ja lugemisoskus parema koolivalmiduse (Einaru, 2015). Selle tõttu on järjest enam hakatud kasutama lasteaia koolieelikute rühmas nn koolilikkude õppimist (sh tööraamatuid), mis on viimas koolieelikute rühmade koolistumiseni (Neudorf, Ugaste, Tuul, & Mikser, 2017).

Kui lasteaia kasutada koolilikkude õppevara, siis peab see olema laste arengule vastav. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) ei ole välja toodud lasteaia kasutatava õppevara kriteeriumeid. Õpetajatele on antud vabad käed valimaks õppevara ning enamused teevad oma valiku, kas olemasolevate vahendite vahel või siis otsustavad oma tunde järgi (Rammo, 2015). Kuid kuidas teha kindlaks, et valitud tööraamat või muu õppevara on lastele sobiv. Lasteasutuse kvaliteet sõltub otseselt õpetaja läbitud koolitustest ja oskustest teoreetilisi teadmisi oma töös rakendada (Õun, 2010). Autorile teadaolevalt ei ole varasemalt uuritud, kas Eesti õpetajakoolitus annab tulevastele lasteaiaõpetajatele teadmisi selle kohta, kuidas valida lasteaia lastele sobilikku õppevara. Samuti ei ole teada, millest lähtuvalt valivad algajad lasteaiaõpetajad lastele kasutamiseks tööraamatuid või aabitsaid. Sellest probleemist lähtuvalt on bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, kui palju ja millistes õppekavas olevates ainetes käsitletakse õppevara valikut ning millistest põhimõtetest lähtudes valiksid üliõpilased õppevara.

Käesolev bakalaureusetöö koosneb kahest osast. Esimeses osas antakse teemast teoreetiline ülevaade, kus kirjutatakse töös kasutatavatest põhimõtetest, õppevara valiku põhimõtetest ja valimise õpetamisest ning varasematest uurimustest. Teine osa on empiiriline uuring, kus kirjeldatakse kasutatud meetodikat ja antakse ülevaade uurimuse tulemustest ehk tuuakse välja, kui pädevaks peavad üliõpilased ennast õppevara valikul, kas üliõpilaste arvates saavad nad ülikoolist piisavalt teadmisi õppevara valiku põhimõtete kohta ja viimaks millistest põhimõtetest lähtuvalt valiksid koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õppevara.

Töös kasutatavad põhimõisted

Kõige üldisemalt saab öelda, et aastaid on õppevara alla käinud traditsioonilised õpik, tahvel ja kriidid (Pedastsaar, 2013). Ajas edasi liikudes on õppevara valik järjest laienenud, näiteks on lisandunud erinevad digivahendid. Seetõttu liigitatakse tänapäeval õppevara alla väga erinevaid õppematerjale, näiteks õpikuid, töövihikuid, testiraamatuid, õpetajaraamatuid, erinevate harjutuste ja ülesannete kogusid, sõnastikke, leksikone, CD-sid ja DVD-sid, erinevaid tarkvararakendusi jne (Littlejohn, 2011). Õpetajad koostavad ka ise erinevaid õppetööks kasutatavaid vahendeid, näiteks pildimaterjale ning õppemänge, mida saab samuti nimetada õppevaraks (Pedastsaar, 2013). Käesolevas töös piiritletakse valikut ja võetakse uurimise alla lasteaias kasutusel olev paberkandjal õppevara ehk õpikud (lasteaias kontekstis eelkõige aabitsad), tööraamatud ja töölehed.

Kõige tavapärasem õppekirjanduse liik on õpik, mis on vahend, mille abil õpitav aine omandatakse iseseisvalt õppides või õpetaja abiga (Läänemets, 2000). Õpik koosneb tekstist, illustreerivast materjalist, ülesannetest, harjutustest jms ning see ei muutu isegi kui tehnoloogia muutub (Lepajõe, Talsi, & Lepp, 2012). Tomlinson (2012) toob välja, et õpik on õppevara liik, mis loob turvalise aluse õpetamiseks ning millega saab õppija tõhusalt omandada õppimist. Järjest enam võetakse kasutusele digivahendeid ning tänapäeval on võimalik kasutada ka e-õpikuid. Rääkides lasteaiast, siis neil on esimeseks õpikuks aabits.

Samuti kasutatakse lasteaias erinevaid tööraamatuid või töövihikuid. Siinses töös kasutatakse ühtseks arusaamiseks mõistet tööraamat. Tööraamat on õpiku kõrval kohe järgmine õpetaja töövahend, mida kasutatakse õppetöö efektiivsemaks läbiviimiseks. Tööraamat on õppematerjal, mis on mõeldud personaalselt õpilasele (Haaristo, Kirss, Mägi, & Nestor, 2013) ehk igal lapsel on oma raamat, mida ta saab kasutada õpitu omandamiseks või kinnistamiseks. Tööraamat aitab kinnistada õpiku teemasid (Collins, 2012) ning sisaldab sarnaselt õpikule tekste, juhendeid, pilte, harjutusi ja ülesandeid. Kuid erinevalt õpikust saab tööraamatusse laps kirjutada ehk lahendada ülesandeid otse seal raamatus. Unt (1985) on öelnud, et tööraamatud on pigem teadmiste kordamiseks ning harjutamiseks.

Õppevara valiku põhimõtted

Autor on käinud erinevat lasteaiastele mõeldud õppevara poodides uurimas. Tööraamatud on järjest enam värvilised, kuid on ka must-valgeid, enamasti A4 ja A5 formaadis, valdavalt koosnevad tähtede ja numbrite kirjutamisest. On tööraamatuid, kus on sees mustreid,

lugemist, värvimist, häälikute leidmist sõnadest aga ka matemaatilisi tegevusi, kella märkimist, arvutamist, numbrite määramist. Valik on väga suur, sest üha enam kasutatakse nii kodudes kui ka lasteaia tööraamatuid. Selle taga on lasteaia nn koolistumine (Neudorf et al., 2017), millele avaldab mõju vanemate arvamus, et koolivalmiduse seisukohast on oluline õppida eelkõige lugema ja kirjutama (Einaru, 2015). Vastutus eesmärgipärase õppevara leidmise eest on jäetud lasteaiale, on olemas küll määrus, mis sätestab õppekirjandusele esitatavad nõuded (aastal 2016 vastu võetud "Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti"), kuid seal räägitakse vaid kooli õppekirjandusest.

Rahvusvaheline õppevara ja haridusmeedia assotsiatsioon IARTEM2 jagab Euroopa Parima Õppematerjali auhinda (*Best European Learning Materials Award*). Kokku hindab õppematerjale üheksa riigi žüriiliiget. Hinnatakse õppematerjali asjakohasust, läbipaistvust, usaldusväärsust, paeluvust, paindlikkust, kaasavust, sotsialiseerumist ja õpitu teisendatavust-üldoskused (BELMA, s.a.). Tegemist on maineka konkursiga, kus õppevara hindamiseks seatud põhimõtted on erinevate erialaspetsialistide poolt paika pandud, seega lähtutakse ka selles töös seal esitatud jaotusest.

Esimesena on välja toodud asjakohasus (inglise keeles *relevance*), mille all peetakse silmas, et õppevara on õppija arengutasemele sobiv, seda nii sisuliselt kui metoodiliselt (BELMA, s.a.). Lasteaialapsele koostatud õppevara peab vastama tema eale ja arengule, seega ei saa veel eeldada näiteks lugemisoskust või tekstimõistmisoskust, sest koolieelses eas laps alles õpib seda (Jensen, 2009). Teadmised on õppimise tulemused ning järgneva õppimise eeldusteks, seega tuleb alustada lihtsamatest asjadest ja edasi minna keerulisematele tegevustele (Krull, 2019). Lapse mõtlemine ei ole veel arenenud nii palju kui koolilastel ja ta mõtlemine on süsteemitu ja ebaloogiline (Veisson & Veispak, 2005). Kui õppevara on mitmekesine, siis suudab ta edastada vajaliku informatsiooni erinevate keerukuste tasemel (Läänemets, 2000) ja nii on õppimisse kaasatud kõik lapsed. Mikk (2000) on arvamisel, et õpik peab olema mitmekesine ja seeläbi täitma järgnevaid kriteeriumeid: andma teavet, suunama ja juhendama, õpetama õppimisstrateegiaid, innustama õppima, süstematiseerima teadmisi ja kujundama väärtushinnanguid. Asjakohasuse teine pool on seotud metoodikaga. Kvaliteetne õppematerjal peab vastama õppekavale (Ross, 2012). Lasteaia õppekava sätestab õppimise läbi mängu ja erinevate valdkondade lõimimise (Koolieelse lasteasutuse ..., 2008), mis tähendab, et ka selles eas kasutatav õppevara peab olema üles ehitatud mängulisusele või

võimaldama selle kasutamist mängides. Samuti ei tohiks lasteaia õppevara olla ühe valdkonna-keskne vaid tööraamat peaks sisaldama lõimitult kõiki valdkondi.

Teiseks on õppevara läbipaistvus (inglise keeles *transparency*), mis kirjeldab neid funktsioone, mis aitavad kaasa õppevara kasutamisele (BELMA, s.a.). Läbipaistvuse all on mõeldud, et laste õppevara peab olema lihtne ja arusaadav ning sisaldama asju, millega nad oma igapäevases elus kokku puutuvad. Lapsed toetuvad oma järel dustes tavaelu teadmistele (Kikas, 2008), seega ei tohi õppevaras sisalduv olla neile mõistmatu, vastasel juhul nad lihtsalt ei seosta teemat iseendaga ja läbi selle ei tunne õppevaras sisalduva vastu ka huvi. Kindlasti ei saa jätta märkimata illustratsioone, mille ülesandeks on aidata kaasa õppesisu teksti paremaks mõistmiseks (Läänemets, 2000). Lasteaia õppevara illustratsioonidel on väga suur roll, sest kui tekstimõistmisoskust veel ei ole (Jensen, 2009), siis saab laps peamise info läbi visuaalse teksti ehk illustratsioonide.

Kolmandaks on usaldusväärsus (inglise keeles *reliability*), mis viitab õppevara järjepidevusele ning sisu ja meetodite töökindlusele, hõlbustades sellega õppe- ja õppimisprotsessi rakendamist (BELMA, s.a.). Materjal peab olema hästi liigendatud, mõistetav ning õpitu järjepidevust toetama sellega, et ülesanded lähevad lihtsast raskemaks (Läänemets, 2000). Lapse mõtlemine ei ole veel arenenud nii palju, et mõista mõtlemise tähendust (Leppik, 2004), kuid iga oskuse omandamiseks on vaja eelmiste teadmiste baasi (Läänemets, 2000). Nii peab õppevara süsteemne ülesehitus aitama kaasa uute oskuste arendamisele.

Paeluvuse (inglise keeles *attractiveness*) all mõistetakse, et õppevara on kasutajasõbralik, motiveeriv, mitmekesine ja materjalid lasevad laskuda dialoogi õppijaga (BELMA, s.a.). Õppematerjal peab olema sisult korrektne, vastama tõestele faktidele ning olema õiges keelelises vormis. Samas peab sisu olema lapsele tähenduslik ja laps peab aru saama, milleks see talle on vajalik (Läänemets, 2000). Lapse huvi ja töötahe on see, mis panevad lapse tööle. Kui aga laps näeb juba, et õppevara on tema jaoks liialt raske ei ole ta valmis sellega tööd tegema (Kinos & Pukk, 2010). Samas ei tohi õppevara temaatika olla ka liiga lihtne, sest õppimiseks peab tööprotsess olema pingutust nõudev, et toimuks uute teadmiste omandamine (Läänemets, 2000).

Viiendaks on paindlikkus (inglise keeles *flexibility*), mis arvestab õppija individuaalsusega (BELMA, s.a.). Õppetegevused peavad olema lapsest lähtuvad, see tekitab lapses huvi ja motiveerib last proovima (Kinos & Pukk, 2010). Õpetaja peamine ülesanne on lapse individuaalse arengu jaoks eelkõige äratada huvi õpetatava vastu. Õpetaja ei ole juht

vaid grupi liige, kes peab oskama last juhendada nii, et laps ise saab oma tööülesannetest aru, oskab analüüsida ja mõelda iseseisvalt (Brotherus, Hytönen, & Krokfors, 2001). Laste arengutase on lasteaias väga erinev, mõni 4-aastane juba loeb, aga samas võib rühmas olla ka 7-aastane laps, kes alles omandab häälimisoskust. Õpetaja on professionaal, kes tunneb oma rühma lapsi ja seeläbi teab, milline materjal on lapse jaoks piisava pingutusastmega. Õppematerjali tuleb valida lapse lähtetasemest lähtudes (Läänemets, 2000).

Kuuendaks on kaasavus (inglise keeles *participation*), mille alla kuuluvad isiklik huvi – kas materjal äratav huvi, võimaldab lapsel avaldada oma arvamust õppeprotsessis ja partnerlus loob võimaluse jagada ülesandeid (BELMA, s.a.). Ei saa arvestada kõigi laste huvidega tööraamatu koostamisel, kuid on võimalik arvestada vastava ea tavapäraseid eelistusi ja huve. Sealjuures tasub mõelda ka muutustele ühiskonnas, lapsed ei ole täna need, kes nad olid eile, seega on oluline, et õppematerjal oleks kaasaegne, läbi mille täidab oma eesmärgi (Masuhara & Tomlinson, 2008).

Seitsmendana tuuakse välja sotsialiseerumine (inglise keeles *socialization*). Sotsialiseerumise all mõeldakse õppematerjali „lisaväärtust“, mis arendab sotsiaalseid oskusi, empaatiavõimet ja erinevate kultuuride tundma õppimist (BELMA, s.a.). Õppevara peaks võimaldama valida oma õpistiili, oluline on, et õppevaraga saaks õppida ka gruppides või paarides, et toetada koostöö oskuste omandamist. Lisaks peaks õppevara aitama kujundada last vastustustundlikuks, väärtushinnanguid, erinevatest kultuuripäranditest lugu pidama, hoidma loodust (Läänemets, 2000).

Viimasena õpitud teisendatavus-üldoskused (inglise keeles *generativeness*), kuhu alla kuuluvad õppevara lõimine, eelnevate teadmiste rakendamine ning kognitiivse arengu arendamist (BELMA, s.a.). Lõimimine erinevate õppeainetega aga ka erinevate keskkondade vahel. Õppevara peab seostuma igapäevase eluga. Igapäeva elu saab lastele õpetada läbi mängu. Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) õppe- ja kasvatustegevuse põhimõtetes on välja toodud, et õppimine käib läbi mängu (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Mäng on koolieelsele lapsele tähtis õppeprotsess, toimub lapse füüsilise, sotsiaalse, kognitiivse ja emotsionaalse arengu (Niilo & Kikas, 2008).

Helin Puksand (2015) on öelnud, et peamine roll laste teadmistel on siiski õpetajal, kuid õppematerjal on alustavale õpetajale tugevasti toeks, kuna algaja õpetaja ei tunneta kogu aine struktuuri. Seetõttu on oluline, et tulevane õpetaja saaks juba ülikoolist teadmised, milline õppevara aitab tal eesmärgipäraselt lapsi juhendada. Lasteaedadele pakutakse väga suurt valikut erinevaid tööraamatuid ja ka aabitsaid, õpetaja peaks nende hulgast valiku

tegema teadlikult, nii et õppevara tõesti toetaks õpetajat õpetamisel ning lapsi õpitu omandamisel.

Õppevara valimise õpetamine

Kasutatav õppevara, olgu see õpik või tööraamat, peab olema sisu poolest kvaliteetne. Mikk ja Elts (1998) on arvamusel, et kui õpik ei vasta talle seatud kriteeriumitele, langeb õpilaste õppe kvaliteet. Kvaliteetselt koostatud õppevara on üheks mõjutavaks teguriks õppekvaliteedi juures (Tomlinson, 2012). Kuna Eestis ei ole seadusega määratletud, millistele nõuetele peab vastama lasteaias kasutatav õppevara, siis jääb valik lasteaija ja/või õpetaja teha. Parima valiku jaoks on vaja õpetajal teadmisi ning oskust, kuidas ja millistest põhimõtetest lähtudes valida õiget tööraamatut või aabitsat.

Õpetaja on oma ala ekspert ja oma esmased teadmised õpetamisest ja õppimisest ning sealhulgas ka lastele sobiliku õppevara valimisest, saab ta ülikoolist (Lebeda, Mijoc & Tomašević, 2018). Kutsestandardis (2020) on kirjas, et õpetaja peab oskama õppevara valida, kohandada või koostada. Autor püüdis leida Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavast vastavat õppeainet, mis õpetaks, kuidas valida või koostada õppevara. Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava kohustusliku õppeaine pedagoogiline praktikum õpiväljundis on kirjas, et aine läbimisel üliõpilane:

- 1) analüüsib ja hindab õpetamiseks kavandatud eesmärgile sobivat õpivara ja õppemeetodeid toetudes erinevates alusmooduli, valdkonna- ja ainedidaktika ainetes omandatud teadmiste, oskuste ja hoiakutele turvalise, õppimist ja üldpädevuste/üldoskuste saavutamist toetava, motiveeriva ja kaasava õpikeskkonna kujundamisest;
- 2) analüüsib läbiviidavaid minitunde/tegevusi ja annab edasiviivat tagasisidet;
- 3) reflekteerib saadud kogemusi ja oma õpetamistegevust toetudes omandatud teoreetilistele teadmiste õppimist ja õppijat toetava ja kaasava õpikeskkonna kujundamisest;
- 4) analüüsib rühma ja õppija taseme vastavust tegevuses/tunnis seatud eesmärkidele, valitud meetoditele ja õppesisule (Pedagoogiline praktikum, 2020).

Toetudes iseenda õpingu kogemusele julgeb autor väita, et hoolimata konkreetsete õpiväljundite puudumisest erinevates ainetes, siiski puudutatakse ka õppevara temaatikat, kuid autorile teadaolevalt ei ole selle kohta, millistes ainetes ja kui põhjalikult, täpsemaid uuringuid läbi viidud.

Varasemalt läbi viidud uuringud

Autor ei leidnud Eestis läbiviidud lasteaias kasutatava õppevara kohta käivaid uuringuid. Vaid ühes allikas (Hallap, Hausenberg, Pihlak, & Saarso, 2006) oli kirjas, et Aire Ranne (2002) on viinud läbi uurimuse “Eesti keele kui teise keele õpetamine lasteaias 2002. a”. Sealses

uurimuses tõi ta välja ka mõned ettepanekud koolieelikutele mõeldud õppevara väljatöötamiseks:

- tuntud lasteraamatu põhjal välja töötatud süsteem alusmaterjal, mida õpetaja ise saab kohandada vastavalt lapse eripärale;
- töövihikutes on värvilised pildid, lihtsasti mõistetavad ning lisaks pildikomplektid lapsele olulistest asjadest, sündmustest ja teemadest;
- et õpetajaks saaks ise eakohaseid töölehti koostada peaksid olema tööraamatute juures kirjeldused ja analüüsid;
- tegevõpetajad peaksid olema kaasatud õppematerjalide koostamisse (Ranne, 2002).

Rohkem on uuritud õppevara kooli kontekstis. Näiteks Meier (2016) on uurinud õpetajate arvamusi teise kooliastme loodusõpetuse õppekirjanduse valiku kohta. Toodi välja, et töövihikuid peaksid seostuma õpikuga. Õppekirjanduse valikul pidasid õpetajad oluliseimaks sisulisi kriteeriumeid ja sobivust õpilastele, kitsaskohtadeks peeti teksti mõistetavust. Tikk (2013) ja Villido (2019) uurisid oma magistritöös kuuenda klassi inglise keele õpikut „I Love English 4“. Tikk (2003) selgitas välja, millised on õpetajate hinnangud antud õpikule ning selgus, et õpetajad olid õpiku hindamisel erinevatel arvamustel. Villido (2019) magistritöö eesmärgiks oli välja selgitada õpilaste hinnangud nimetatud õpikule. Tulemustes selgus, et õpilased on õpikute välimuse, ülesehitusega ja sisuga rahul, kuid siiski leidub aspekte, mille osas on arenemisruumi.

Uurimistöö eesmärk ja uurimisküsimused

Nii autori isiklik kogemus kui ka Eestis läbiviidud uuringud (Einaru, 2015; Neudorf et al., 2017) näitavad, et lasteaias, eelkõige koolieelikute rühmas on õppevara (tööraamatute, töölehtede ja aabitsate) kasutus suurenenud. Autor teab, et nn koolilikku õpetamist lasteaias ei kiideta tihti heaks, aga kui sellist õpetamist siiski kasutatakse, tuleb seda teha lastest lähtuvalt. Sellele aitab kaasa lastele sobiva õppevara valimine. Teadmised sellest, milline tööraamat või tööleht oleks sobilik just lasteaialapsele, peaks õpetaja saama ülikooli tasemeõppest (Lebeda et al., 2018). Autorile teadaolevalt ei ole varasemalt uuritud, millised teadmised saavad lasteaiaõpetajad ülikoolist, et valida või ka koostada ise lasteaias kasutatavat õppevara. Sellest lähtuvalt on bakalaureusetöö eesmärgiks välja selgitada, kui palju ja millistes õppekavas olevates ainetes käsitletakse õppevara valikut ning millistest põhimõtetest lähtudes valiksidi üliõpilased õppevara. Eesmärgist tulenevalt tekkisid autoril küsimused:

1. Kui pädevalt tunnevad Tartu Ülikooli kolmanda aasta koolieelse lasteasutuse õppekava üliõpilased ennast õppevara valiku tegemisel?
2. Mil määral ja millistes ainetes on koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppevara valikut käsitletud?
3. Millistest põhimõtetest lähtudes valiksid koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õppevara?

Metoodika

Valim

Valimi moodustasid Tartu Ülikooli koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava kolmanda aasta päeva- ja sessioonõppe üliõpilased. Tegemist oli eesmärgipõhise valimiga, kus kolmanda aasta üliõpilased valiti põhjusel, et nemad on õppekava peaaegu täismahus juba läbinud ja seega ei saa tekkida küsimus, et äkki mõnes aines veel tulevikus õpetatakse neid teemasid. Kokku on kolmanda aasta üliõpilasi 50, ankeet saadeti kõigile, ankeedi täitis 40 üliõpilast (80% kolmanda kursuse üliõpilastest). Uurimuses osalemine oli vabatahtlik. Üliõpilasel oli võimalik küsitlust poolikuks jätta, võimalik oli esimene ja kolmas osa vahele jätta. Ankeetküsitluses arvestati eetikaga. Vastajad teadsid konfidentsiaalsusest, anonüümsusest ning et saadud tulemusi kasutatakse üldistatud kujul vaid uurimistöös.

Protseduur

Andmete kogumine toimus kahes etapis. Küsitlus viidi läbi 2020. aasta märtsist aprilli lõpuni. Esimesena paluti saata ankeetküsitlus kolmanda aasta üliõpilastele õppekorraldusspetsialistil, kes saatis lühikese e-kirja, kus oli kirjas uuringu eesmärk ja elektrooniline link ankeedile *Google'i* vormis. Vastamiseks anti aega kaks nädalat ning selle ajaga saadi vastuseid 22. Kahe nädala pärast saatis töö juhendaja uuesti e-kirja ja lingi ankeedile. Peale seda lisandus 11 vastust. Kuna tegemist oli uurija kursusekaaslastega, siis tuletati neile ankeedi täitmist aeg-ajalt meelde ühises listis, mille tulemusel saadi kokku 40 vastust (80%) valimist. Ankeetküsitluse täitmiseks kulus üliõpilastel 10-15 minutit.

Mõõtevahend

Enne ankeetküsitluse tegemist, tegi autor endale selgeks põhimõtted, milles tuleb küsitluse koostamisel lähtuda (Beilmann, 2020). Andmete kogumiseks kasutati ankeetküsitlust (Lisa 1), mis koostati algselt wordi-faili ning tõsteti seoses Eestis tekkinud eriolukorraga hiljem

Google forms'i. Ankeetküsitlus on koostatud autoril endal, võttes arvesse uurimistöö eesmärki ja koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava. Peale küsitluse koostamist saadeti küsitlus edasi töö juhendajale, kes vaatas üle ning andis oma hinnangu. Peale seda viidi läbi pilootküsitlus, kus paluti ankeedile vastata vilistlasel, et hinnata küsitluse valiidsust. Piloteerijaks valiti vilistlane põhjusel, et tema on tuttav TÜ õppeainetega ja nende sisuga. Vilistlasel paluti anda tagasisidet ankeedis esitatud küsimuste arusaadavuse kohta ning vajadusel esile tuua soovitus. Vilistlase soovitusel muudeti ühe küsimuse sõnastust arusaadavamaks.

Küsimustik koosnes kolmest osast. Et vältida segadust mõistetega, oli küsimustiku alguses selgitatud, mida mõeldakse töös õppevara all. Esimeses osas oli kaks küsimust, kus vastaja pidi andma hinnangu oma pädevusele õppevara valijana ning Tartu Ülikoolist saadud teadmistele õppevara valiku põhimõtete kohta viiepallisüsteemis (5-olen täiesti nõus, 4-pigem olen nõus, 3-pigem ei ole nõus, 2-ei ole nõus, 1-ei oska vastata). Teine osa küsimustikust koosnes koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava kohustuslike õppeainete loetelust. Üliõpilane valis, kuivõrd on ta nõus, et sai ainetest teadmisi ja oskusi sobiva õppevara valimiseks tulevase lasteaiaõpetajana. Küsimusele sai vastata: olen täiesti nõus, olen mõningal määral nõus, ei ole üldse nõus. Kolmandas osas sai vastaja nimetada vabavastusena kolm põhimõtet, millest tema lähtuks keele ja kõne ja/või matemaatika valdkonna õppevara valikul.

Andmeanalüüs

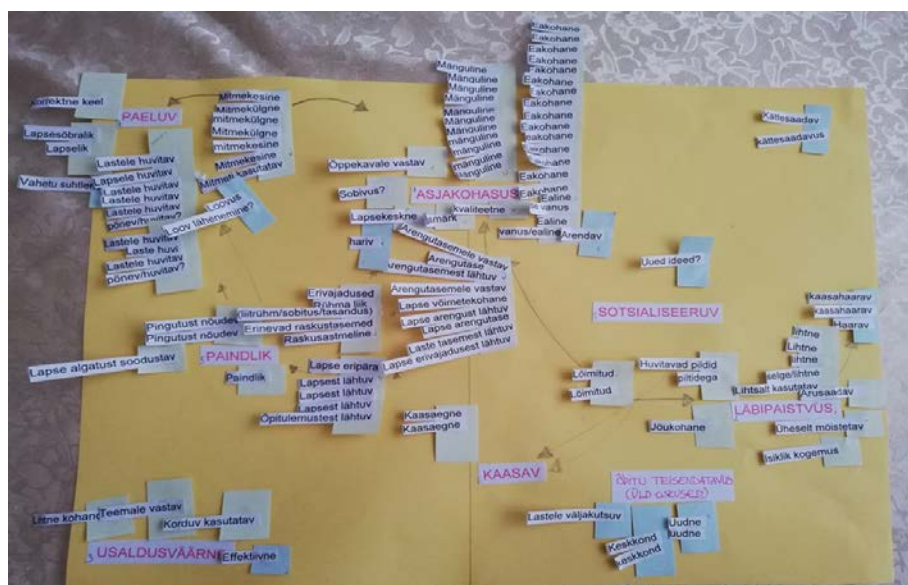
Enne andmeanalüüsi juurde asumist tutvuti andmeanalüüsi puudutava kirjandusega (Rootalu, 2004). Esimesele ja teisele uurimisküsimusele vastuse leidmiseks kasutati andmete analüüsimisel kirjeldavat statistikat. Selleks sisestati andmed MS Excel programmi, kus leiti andmetest aritmeetilised keskmised, sagedus ja sagedus protsendid.

Kolmanda uurimisküsimuse puhul oli vastused antud vabavastustena ning nende andmete puhul kasutati kvalitatiivset sisuanalüüsi. Kõigepealt tõsteti vastustest saadud andmed MS Wordi faili, tehes sinna tabeli, kus ühel pool olid vastused ning teisele poole jäeti lahter koodide moodustamiseks. Seejärel tehti esimene kodeerimine. Nädala möödudes viidi läbi korduvkodeerimine, kus vajadusel muudeti koodide sõnastust. Lisaks paluti ühte osa tööst kodeerida ka kaastudengil. Pärast vaadati tema kirjutatud koodid üle ning kui sõnastus oli erinev, arutleti ning leiti ühisosa. Tegelemine koodidega mitmel erineval ajahetkel ja kodeerimiskooskõla leidmine aitab suurendada töö usaldusväärsust (Laherand, 2008).

Järgmiseks prinditi koodid välja ning lõigati lahti, et grupeerida kategooriatesse.

Grupeerimiseks kasutati deduktiivset kodeerimist, mis tähendab, et analüüs lähtub varasemast teooriast ning kategooriate moodustamisel kasutatakse juba olemasolevat mudelit (Kalmus, Masso, & Linno, 2015). Aluseks võeti BELMA õppematerjali hindamiseks kasutatud põhimõtteid: asjakohasus, läbipaistvus, usaldusväärsus, paeluvus, paindlikkus, kaasavus, sotsialiseeruvus ja üldoskused (BELMA, s.a.), mis nimetati kategooriateks. Seejärel jaotati saadud koodid BELMA kategooriate vahel. Järgnevalt liideti sisult sarnased koodid (nt uudne ja kaasaegne liideti ühise nimetuse kaasaegne alla) ning moodustati alakategooriad.

Fotol on näha koodide jaotamine kategooriatesse.

Eetika

Töö eetilise seisukohast on oluline, et uurimuses osalejatel oleks kõigilt teadlik nõusolek osalemiseks. Seega oli küsimustiku alguses selgitatud töö eesmärki ja antud teada, et küsimustiku täitmine on anonüümne ning andmeid kasutatakse vaid üldistatud kujul. Eetilise seisukohast on oluline, et töö ei kahjustaks ühtegi osalejat, sealhulgas osalejate privaatsust (Tartu Ülikooli eetikakeskus, s.a.). Seega on andmeid kasutatud anonüümset, ühtegi osalejat ei ole võimalik tuvastada.

Tulemused

Käesoleva uurimistöö eesmärgiks oli välja selgitada, kui palju ja millistes õppekavas olevates ainetes käsitletakse õppvara valikut ning millistest põhimõtetest lähtudes valiksid üliõpilased õppevara. Järgnevalt esitatakse saadud tulemused uurimisküsimuste kaupa.

Esimene uurimisküsimus

Esimene uurimisküsimus oli: kui pädevalt tunnevad Tartu Ülikooli kolmanda aasta koolieelse lasteasutuse õppekava üliõpilased ennast õppevara valiku tegemisel? Uurimisküsimusele vastuse saamiseks paluti üliõpilastel hinnata oma teadmisi vastates kahele küsimusele.

Esimesena küsiti, kas üliõpilastel on nende hinnangul piisavalt teadmisi, et valida õppevara. Uuringus osalenud üliõpilastest kõige enam (üle poole) nõustusid väitega „pigem on nõus”, et oskavad valida sobivat õppevara lastele. Positiivse hinnangu („olen täiesti nõus“ või „pigem olen nõus“) andis 77,5% vastanutest, 17,5% vastanutest leidsid, et neil pigem ei ole piisavalt teadmisi, et valida õppevara. Üks vastanu arvas, et tal ei ole kindlasti teadmisi ning üks inimene ei osanud hinnata oma teadmisi õppevara valikul. Vastused on näha tabelis nr 1.

Tabel 1: Üliõpilaste vastused küsimusele: mul on piisavalt teadmisi, et valida lasteaeda tööle minnes lastele sobivat õppevara

	Sagedus	protsent
5 - olen täiesti nõus	8	20%
4 - pigem olen nõus	23	57,5%
3 - pigem ei ole nõus	7	17,5%
2 - ei ole nõus	1	2,5%
1 - ei oska vastata	1	2,5%
Kokku	40	100%

Teise küsimusega uuriti üliõpilase arvamusi ülikoolist saadud teadmiste kohta õppevara valiku osas. Ülikoolist teadmiste saamine õppevara valiku osas hindas enamus uuringus osalenud üliõpilastest oma oskusi positiivselt (vastused „olen täiesti nõus“, „pigem olen nõus“), kokku tuli 27 positiivset vastust ehk 67,5%. Nendest 50% vastanutest oli „pigem nõus“, et said ülikoolist teadmisi õppevara valiku valimiseks. Samas võrreldes eelmise küsimusega oli negatiivselt vastanuid rohkem ehk 32,5% vastanuist, kas „ei ole nõus“ või „pigem ei ole nõus“ väitega, et said ülikoolist piisavalt teadmisi õppevara valiku valimiseks. Täpsemad vastused on näha tabelis 2.

Tabel 2: Üliõpilaste vastused küsimusele: ülikoolis sain piisavalt teadmisi, et osata valida õppevara

	Sagedus	protsent
5 - olen täiesti nõus	7	17,5%
4 - pigem olen nõus	20	50%
3 - pigem ei ole nõus	9	22,5%
2 - ei ole nõus	4	10%
1 - ei oska vastata	0	0%
Kokku	40	100%

Teine uurimisküsimus

Teiseks uurimisküsimuseks oli: mil määral ja millistes ainetes on koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppevara valikut käsitletud? Selgitamaks välja üliõpilaste arvamust koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval olevate ainetele, said üliõpilased valida kolme vastusevariandi vahel: 3-olen täiesti nõus, 2-olen mõningal määral nõus, 1-ei ole üldse nõus. Kõikide ainete kohta saadud tulemused on esitatud lisas 2.

Järgnevalt esitatakse viis õppeainet, millel puhul üliõpilased leidsid, et nendes ainetes käsitleti kõige enam õppevara temaatikat ning viis õppeainet, kus üliõpilaste arvates käsitleti kõige vähem õppevara valimist. Ankeedi vastusest selgus, et üliõpilased said kõige rohkem teadmisi õppevara valikuks koolieelse lasteasutuse õpetaja pidev praktikas. Teisena arvasid üliõpilased, et said piisavalt teadmisi koolieelse lasteasutuse õpetaja põhipraktikas kolmandana lastekirjandus aines, neljandana muusikalised tegevused koolieelses eas ja viiendana liikumisõpetus koolieelses eas. Enim õppevara kohta teadmisi ja oskusi andvat õppeained on näha tabelis 3.

Tabel 3: Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste aramus enim õppevara kohta teadmisi ja oskusi andvatest õppeainetest

aine nimetus	3 - olen täiesti nõus %	2 - olen mõningal määral nõus %	1 - ei ole üldse nõus %	keskmine
Koolieelse lasteasutuse õpetaja pidev praktika	85	12,5	2,5	2,83
Koolieelse lasteasutuse õpetaja põhipraktika	82,5	15	2,5	2,8
Lastekirjandus	82,5	12,5	5	2,78
Muusikalised tegevused koolieelses eas	77,5	17,5	5	2,73
Liikumisõpetus koolieelses eas	72,5	22,5	5	2,68

Tulemustest selgub, et kõige vähem said üliõpilased õppevara kohta infot aineist uurimistöö läbiviimine ja kirjutamine. Sellest järgmine oli seminaritöö, kolmandana oli akadeemilise kirjutamise alused, neljandana õpetaja identiteet ja juhtimine ja viiendana erivajadustega laste psühholoogia alused. Kõige vähem õppevara kohta teadmisi ja oskusi andvat õppeained on näha tabelis 4.

Tabel 4: Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivate üliõpilaste arvamus kõige vähem õppevara kohta teadmisi ja oskusi andvatest õppeainetest

aine nimetus	3 - olen täiesti nõus %	2 - olen mõningal määral nõus %	1 - ei ole üldse nõus %	keskmine
Erivajadustega laste psühholoogia alused	25	40	35	1,9
Õpetaja identiteet ja juhtimine	22,5	40	37,5	1,85
Akadeemilise kirjutamise alused	22,5	35	42,5	1,8
Seminaritöö	7,5	40	52,5	1,55
Uurimistöö läbiviimine ja kirjutamine	5	35	60	1,45

Kolmas uurimisküsimus

Kolmandaks uurimisküsimus oli: millistest põhimõtetest lähtudes valiksid koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õppevara? Sellele küsimusele vastuse leidmiseks kasutati ankeetküsitluse teist osa, kus üliõpilased said vabas vormis vastata küsimusele: nimetage kolm põhimõtet, millest lähtuksite keele ja kõne ja/või matemaatika valdkonna õppevara valikul. Kategooriate moodustamisel võeti aluseks Belma õppevara hindamiskriteeriumid: “asjakohasus”, “ paeluvus”, “paindlik”, “kaasav”, “läbipaistvus”, õpitud teisendatavus-üldoskused”, “usaldusvärsus” ja “sotsialiseeruv”, mille alla sisuanalüüsi käigus jaotusid erinevad alakategooriad. Tulemused on esitatud tabelis 5.

Tabel 5: üliõpilaste arvamused õppevara valimise põhimõtetest

		Kategooriad	Alakategooriad
Õppevara valiku põhimõtted	asjakohasus		eakohane
			lapse arengust lähtuv
			mänguline
			õppekavale vastav
			arendav
			teemale vastav
	paeluvus		mitmekesine
			kaasahaarav
			vahetu suhtlemine
			efektiivne
			lastele motiveeriv
	Paindlik		kaasaegne
			lapse eripärast lähtuv
			lapse erivajadusest lähtuv
			loov lähenemine
			paindlik
	Läbipaistev		kohandatav erinevatele lastele
			Illustreeritud
			isiklik kogemus
			arusaadav
			kättesaadavus
	kaasav		korduvkasutatav
			keeleliselt korrektne
			lapse algatust soodustav
			pingutust nõudev
			kvaliteetne
	õpitud teisendatavus - üldoskused		lõimitud

Kategooria: “asjakohasus” sisaldab endas põhimõtteid, mis on seotud õppija arengutasemele sobivusega, seda nii sisuliselt kui metoodiliselt. Üliõpilased nimetasid selle all põhimõtteid: eakohane, lapse arengust lähtuv, mänguline, õppekavale vastav, arendav ja teemale vastav. Peakategooria alla „paeluvus“ on kokku kogutud kõik, mis motiveeriks ja köidaks kasutaja tähelepanu. Selle peakategooria all toodi välja järgnevad põhimõtted: mitmekesine, kaasahaarav, vahetu suhtlemine, efektiivne, lastele motiveeriv, kaasaegne. „Paindlikkuse“ peakategooria alla lisati kõik, mis seostub lapse individuaalsusega, et oleks lihtne kohandada lapse huvi ja tasemega. Siia alla kuuluvad alakategooriad: lapse eripärast lähtuv, lapse erivajadusest lähtuv, loov lähenemine, paindlik, kohandatav erinevatele lastele. Peakategooria „läbipaistvus“ all on mõeldud õpieesmärgid, tulemused ja oskused on selged ning siin nimetati, et õppevara peaks olema: illustreeritud, arusaadav, oluline on isiklik kogemus, kättesaadav, korduvkasutatav, keeleliselt korrektne.

Järgnevad kolm kategooriat said üliõpilaste arvamuste kohaselt kõige vähem alakategooriaid. „Kaasavus“ on peakategooria, mille all on mõeldud, kas materjal äratav huvi, võimaldab lapsel avaldada oma arvamust õppeprotsessis. Üliõpilaste vastusest lisati siia vaid üks alakategooria: lapse algatust soodustav. Peakategooria „usaldusväärsus“ mis viitab õppevara järjepidevusele ning sisu ja meetodite töökindlusele, hõlbustades sellega õppe- ja õppimisprotsessi rakendamist. Selle peakategooria all toodi välja kaks alakategooriat: pingutust nõudev ja kvaliteetne. „Õpitud teisendatavus-üldoskused“ peakategooria all on õppevara lõimine ja eelnevate teadmiste rakendamine. Siia tuli üliõpilaste hinnangul vaid üks alakategooria: lõimitud. Lisaks on Belma järgi on oluline ka sotsialiseerumine, mille all mõeldakse õppevara arendavaid sotsiaalseid oskusi, nt empaatiavõime ja erinevate kultuuride tundma õppimine, aga selle alla käivaid põhimõtteid üliõpilased ei nimetanud.

Arutelu

Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) on välja toodud koolieeliku oskused ja teadmised, mille ta peab olema omandanud lasteaia lõpuks (Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava, 2008). Vanemate surve õpetajale ja lapsele on muutunud suuremaks seoses koolieeliku akadeemiliste teadmiste näol, kuna vanematel on võimalus kooli valida. Nende arust tagab hea kirjutamis- ja lugemisoskus parema koolivalmiduse (Einaru, 2015). Samas pole lasteaiale mõeldud töövihikuid hinnatud ning õpetajal on vabad käed valimaks töövihikut. Mille alusel aga teeb valiku äsja lõpetanud või kooliskäiv koolieelse lasteasutuse õpetaja, kasutab olemas olevat töövihikut või teeb valiku tunde järgi (Rammo, 2015). Lähtuvalt eelnevast viidi läbi uurimistöö, kus selgitati välja Tartu Ülikooli kolmanda aasta koolieelse lasteasutuse üliõpilaste arvamus oma pädevuse kohta õppevara valiku tegemisel, saadi teada üliõpilaste arvamus koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekavas olnud õppeainete õppevara käsitletus ning millistest põhimõtetest lähtuksid üliõpilased õppevara valikul.

Esimene uurimisküsimus *kui pädevalt tunnevad Tartu Ülikooli kolmanda aasta koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava üliõpilased ennast õppevara valiku tegemisel?* Tulemustest selgus, et üle poole üliõpilastest arvasid, et neil on tulevikus piisavalt teadmisi õppevara valiku tegemisel. Samuti tuli välja, et üle poole üliõpilaste arvasid, et nad on saanud piisavalt teadmisi Tartu Ülikoolist valimaks tulevikus koolieelikutele õppevara. Kui vaadelda neid kahte küsimust, siis mõlema vastuste puhul tuli protsendiliselt rohkem positiivseid vastused. Kuna antud uurimistöö autori andmetel Eestis sellekohaseid eelnevaid uurimistöid tehtud ei ole, siis varasema teooriaga tulemusi võrrelda ei ole. Siiski on mujal läbi viidud

uurimustes leitud, et esmased teadmised õppevara valimisest peaks saama õpetaja just ülikoolist (Lebeda *et al.*, 2018), siis saadud tulemused kinnitavad, et vähemalt üliõpilaste endi hinnangul Tartu Ülikool annab vastavaid teadmisi.

Teine uurimisküsimus *mil määral ja millistes ainetes on koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppevara valikut käsitletud?* Tulemustest selgus, et kõige enam on saanud üliõpilased teadmisi oma õppevara valiku jaoks koolieelse lasteasutuse õpetaja pidevast praktikast ning koolieelse lasteasutuse õpetaja põhipraktikast. Mõlemad ained on praktika ained, kus üliõpilane tegeleb ja on nõ sees oma tulevases ametis. See tulemus on ootuspärane, kuna praktika ajal üliõpilane tegeleb lastega, mõtleb neile mängu välja, vaatleb ning teeb koostööd juhendajaga, seelses keskkonnas on üliõpilane kõige lähemalt koos oma erialaga.

Õppevara alla kuulub õpik, tahvel ja kriidid (Pedastsaar, 2013). Lasteaia kontekstis on paberkanal õppevaraks töövihikud, töölehed ning õpiku näol aabits. Autor tõi küsimustiku alguses välja, mida ta õppevara all mõtleb, selleks olid lasteaias kasutatavad aabitsad, töövihikud, tööraamatud ning töölehed. Huvitav on see, et kui küsimustikus oli kõik see välja toodud, siis üheks viiest kõige enam õppevara käsitletud õppeaineiks oli liikumisõpetus koolieelses eas. Tekib küsimus, millest selles aines õppevara valikutest räägitakse, aine on pigem seotud liikumisega. Lahkarvamus võis tulla sellest, et üliõpilased ei lugenud ankeetküsitluse algust, kus oli kirjas õppevara mõiste antud töös. Kõige väiksema keskmisega õppeainete nimistu oli ootuspärane, kuna antud ained on pigem õpetajakesksed ja aitavad üliõpilasel kirjutada oma uurimistööd.

Kolmandas uurimisküsimus *millistest põhimõtetest lähtudes valiksid koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivad üliõpilased õppevara?* Koolieelse lasteasutuse riiklikus õppekavas (2008) ei ole välja toodud lasteaias kasutatava õppevara kriteeriumeid, kuid on Rahvusvaheline õppevara ja haridusmeedia assotsiatsioon IARTEM2, mis jagab Euroopa Parima Õpimaterjali auhinda. Õppematerjali hindamiskategooriate alla kuuluvad: asjakohasus, läbipaistvus, usaldusvärsus, paeluvus, paindlikkus, kaasavus, sotsialiseerumine ja õpitu teisendatavus-üldoskused (BELMA, s.a.). Lähtudes teooriast ja üliõpilaste vastustest tuli välja, et nende mõtted ühtivad üldiselt BELMA kategooriatega. Kõige enam kattus üliõpilaste arvamus asjakohasuse kategooriaga. Lapse mõtlemine ei ole veel arenenud ning tema mõtlemine on süsteemitu ja ebaloogiline (Veisson & Veispak, 2005). Sellest tulenevalt peab olema lasteaialapsele mõeldud õppevara eakohane ja tema arengust lähtuv (Jensen, 2009). Asjakohasuse kategooria oli üliõpilaste vastustest kõige populaarsem. Kõige enam toodi välja märksõnu eakohane, mängulisus ja lapse arengust lähtuv.

Õppevara peab olema õppijale kasutajasõbralik, motiveeriv, mitmekesine ja materjalid peaksid aitama laskuda õppijaga dialoogi (BELMA, s.a.). Need märksõnad BELMA järgi võib kokku võtta peakategooria paeluvus, mis oli üliõpilaste poolt samuti populaarne. Paeluvuse alakategooriateks olid mitmekesine, kaasahaarav, vahetu suhtlemine, efektiivne, lastele motiveeriv ja kaasaegne. Huvitaval kombel katsid need täielikult BELMA kategooria all mõeldud ehk üliõpilaste teadmised heast õppevarast on sarnased ekspertide arvamusega.

BELMA kategooria kohaselt peab kvaliteetne õppevara olema paindlik, mis arvestab iga lapse individuaalsusega ja eripäraga (BELMA, s.a.). Ka üliõpilased tõid välja, et nemad peavad oluliseks, et õppevara arvestaks nii lihtsalt laste eripäradega, aga ka erivajadustega lastega, mis on tänapäeva kaasava hariduse kontekstis eriti oluline. Lapse õppematerjal tuleb valida tema lähtetasemest (Läänemets, 2000). Tulemustest selgus, et üliõpilased peavad paindlikkust õppevara puhul oluliseks.

Lasteaialapse õppevara peab olema illustreeritud ja pilkupüüdev (Jensen, 2009), samas aga ka lihtne ja arusaadav ning toetuma igapäevastele tegevustele (Kikas, 2008). Just BELMA läbipaistvuse kategooria hõlmab endas neid funktsioone, mis aitavad kaasa õppevara kasutamisele (BELMA, s.a.). Üliõpilaste arvamus ühtis läbipaistvuse kategooriaga ehk ka nemad tõid oluliste põhimõtetenähtena välja illustratsioonid ja arusaadavuse. Oli huvitav, et kuigi tegemist on alles üliõpilastega toodi välja ka isiklik kogemus, mis võib tuleneda sellest, et valimisse kuulusid ka sessioonõppe üliõpilased, kellest mitmed töötavad juba lasteaia õpetajana ning seega omavad kogemust töövihikute valimisel.

Kaheksast Belma kategooriast jäi üliõpilaste poolt välja sotsialiseerumine, mis arendab sotsiaalseid oskusi, empaatiavõimet ja erinevate kultuuride tundma õppimist (BELMA, s.a.). Sellesse kategooriasse ei nimetanud üliõpilased ühtegi põhimõtet. Tihti peale eraldatakse sotsiaalsed oskused ja akadeemilised oskused ja arvatakse, et nn koolilik õppevara on mõeldud just akadeemiliste teadmiste suurendamise juures oluline (Einaru, 2015). Võibolla on see põhjuseks, miks õppevara juures ei tooda välja tema sotsiaalsust õpetavat aspekti. Õpetajal on suur roll laste teadmiste arendamisel (Puksand, 2015) ja lasteaia lapse kõige tähtsam õppeprotsess toimub läbi mängu, kus arenevad lapse füüsiline, sotsiaalne, kognitiivne ja emotsionaalne areng (Niilo & Kikas, 2008). Ka hästi koostatud õppevara peab arvestama ja arendama kõiki neid erinevaid valdkondi.

Kokkuvõtvalt võib öelda, et Tartu Ülikoolis õppivad koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval üliõpilased tunnevad end kindlalt koolieelikule õppevara valikul ning on saanud piisavalt teadmisi ülikoolist, et asuda tööle ja valida sobilikku õppevara. Rohkem vajavad

üliõpilased teadmisi vaid selles vallas, et õppevara saab aidata kaasa nii akadeemiliste kui ka sotsiaalsete oskuste arendamisele.

Töö piirangud ja praktiline väärtus

Antud uurimistöö piiranguteks saab pidada väikest valimit, mis ei lase teha üldistatud järeldusi, aga ka võimalust, et uuringu läbiviimisel oli üliõpilaste veel lõpetamata aineid. Kitsaskohana saab välja tuua töö autori vähese analüüsioskuse.

Töö praktiliseks väärtuseks on kindlasti, et tegemist oli esmakordse sellise uurimusega, mille põhjal saab juba kavandada ka edaspidiseid uuringuid. Näiteks on järgmisel korral soovitatav analüüsida eraldi päevaõppe ja sessioonõppe üliõpilaste vastuseid, sest sessioonõppe üliõpilased töötavad osaliselt juba ka ise lasteaias, seega võivad nende teadmised olla pärit hoopis nende igapäevasest tööst. Kindlasti võiks edaspidi uurida ka õppejõudude arvamust õppeainete osas, kus ja millisel määral õpetatakse õppevara valikut tegema. Seejärel saadud tulemusi võrrelda selles uuringus välja tulnud üliõpilaste arvamustega.

Tänu sõnad

Täna südamest selles töös osalenud Tartu Ülikooli Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval õppivaid kolmanda aasta üliõpilasi, tänu kellele sain töö koostamine võimalikuks. Veel soovin tänada oma lõputöö juhendajat, kes oli mulle igati toeks oma nõu ja jõuga.

Autorsuse kinnitus

Kinnitan, et olen koostanud ise käesoleva lõputöö ning toonud korrektselt välja teiste autorite ja toetajate panuse. Töö on koostatud lähtudes Tartu Ülikooli haridusteaduste instituudi lõputöö nõuetest ning on kooskõlas heade akadeemiliste tavadega.

.....

(allkiri, kuupäev)

Kasutatud kirjandus

- Beilmann, M. (2020). *Sotsiaalse analüüsi, meetodite ja metodoloogia õpibaas. Küsimustiku koostamine*. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/k%C3%BCsimustiku-koostamine>
- BELMA (s.a.). Külastatud aadressil <https://www.belma-award.eu/>
- Brotherus, A., Hytönen, J., & Krokfors, L. (2001). *Esi- ja algõpetuse didaktika*. Tallinn: TPÜ Kirjastus.
- Collins, H. (2012). *Collins English Dictionary- Complete & Unbridged*. Retrieved from www.collinsdictionary.com.
- Einaru, E. (2015). *Koolieelikute vanemate ootused kooli eelkoolile ja hinnang lasteaias tehtavale kooliks ettevalmistustööle Tartu linna lasteaedade ja eelkoolide näitel*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool
- Haaristo, H.-S., Kirss, L., Mägi, E., & Nestor, M. (2013). *Üldhariduse ja noorte valdkonna struktuurifondide meetmete vahehindamine*. Tallinn: Poliitikauuringute Keskus Praxis.
- Hallap, M., Hausenberg, A.-R., Pihlak, L., & Saarso, K. (2006). *Õppematerjal koolieelsete lasteasutuste eesti keele kui teise keele õpetajate põhi- ja täiendkoolituseks*. Tartu: Kirjastus Atlex.
- Jensen, E. (2009). *Super Teaching: Over 1000 Practical Strategies*. Learning Environment, SAGE Publications, lk. 15-25.
- Kalmus, V., Masso, A., & Linno, M. (2015). *Kvalitatiivne sisuanalüüs*. Tartu Ülikool. Külastatud aadressil: <http://samm.ut.ee/kvalitatiivne-sisuanalyys>
- Kikas, E. (2008). Tunnetusprotsesside areng. In E. Kikas, *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 19-37). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kinos, J., & Pukk, M. (2010). *Lapset lähtuv kasvatus*. Tallinn: Tea ja Toimeta.
- Koolieelse lasteasutuse riiklik õppekava (2008). Riigi Teataja. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/13351772?leiaKehtiv>
- Krull, E. (2019). Õppimise kognitiiv-konstruktivistlikud käsitused. Toim. E. Krull, *Pedagoogilise psühholoogia käsiraamat* (lk. 223-264). Tartu: Tartu Ülikooli kirjastus.
- Kutsestandardid: Õpetaja, tase 6. (2020). külastatud aadressil <https://www.kutseregister.ee/ctrl/et/Standardid/vaata/10747319>
- Laherand, M.-L. (2008). *Kvalitatiivne uurimisviis*. Tallinn: Infotrükk.
- Lebeda, I. L., Mijoc, J., & Tomašević, N. (2018). Critical examination of the IIEE measurement instrument for the assessment of textbook quality. *Ekonomski*

- vjesnik/Econviews-Review of Contemporary Business, Entrepreneurship and Economic Issues*, 31(2), 275–286.
- Lepajõe, K., Talsi, K., & Lepp, L. (2012). Loodusteaduste õpikute keelest. *Emakeele seltsi aastaraamat*, 58, 126–147.
- Leppik, P. (2004). *Lapse ja tema mõtlemise arendamine*. Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Littlejohn, A. (2011). The analysis of language teaching materials: Inside the Trojan Horse. In B. Tomlinson, *Materials Development in Language Teaching*. (2nd edn). Cambridge University Press.
- Läänemets, U. (2000). *Õppevara küsimisi ja kostmisi*. Tallinn: Avita
- Masuhara, H. & Tomlinson, B. (2008). Materials for General English. B. Tomlinson (Toim), *English Language Learning Materials: A Critical Review*. 17-37. London: Biddles Ltd.
- Meier, M. (2016). *Õpetajate arvamusel II kooliastme loodusõpetuse õppekirjanduse kohta*. Publitseerimata bakalaureusetöö. Tartu Ülikool
- Mikk, J. (2000). *Textbook: Research and Writing*. Frankfurt am Main: Lang.
- Mikk, J., & Elts, J. (1998). Eelteadmised ja lihtne tekst. *Hariduslikud erivajadused '98. Konverentsi materjalid* (lk 281-285). Tartu: Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Neudorf, E., Ugaste, A., Tuul, M. & Mikser, R. (2017). Lasteaiaõpetajate uskumused seoses laste üldoskuste arendamisega riikliku õppekava alusel: lisaseletus lasteaia koolistumise põhjustele. *Eesti Haridusteaduste Ajakiri*, 5(2), 54-79
- Pedastsaar, T. (2013). Õppevahend. R. Mikser (Toim), *Haridusleksikon* (lk 265-269). Tallinn: Eesti Keele Sihtasutus.
- Niilo, A., & Kikas, E. (2008). 7. Mäng. Toim. E. Kikas, *Õppimine ja õpetamine koolieelses eas* (lk. 120-139). Tartu : Tartu Ülikooli Kirjastus.
- Rammo, A. (2015, 5. juuni). Kirjastada või mitte kirjastada? Sirp, lk 7.
- Ranne, A. (2002). Eesti keele kui teise keele õpetamine lasteaias 2002. aastal. Uurimus.
- Rootalu, K. (2014). Sotsiaalse analüüsi, meetodite ja metodoloogia õpibaas. Tunnused ja nende tüübid. Külastatud aadressil <http://samm.ut.ee/tunnused-ja-nende-tyybid>
- Ross, M. (2012). Õpikute kvaliteeti ei taga riik. Külastatud aadressil <http://opleht.ee/488-opikute-kvaliteeti-ei-tagar-iik>
- Pedagoogiline praktikum. (s.a.) Tartu Ülikool. Külastatud aadressil <https://ois2.ut.ee/#/courses/SHHI.01.032/details>

Tartu Ülikooli eetikakeskus (s.a.) Teadustöö eetika. Külastatud aadressil

<http://www.eetika.ee/et/teaduseetika/teadustoo>

Tikk, M. (2013). *Õpetajate hinnangud kuuendates klassides enimkasutatavale inglise keele õpikule*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool

Tomlinson, B. (2012). Materials development for language learning and teaching. *Language Teaching: Survey and Studies*, 45(2), 143-179

Unt, I. (1985). Mida eeldab koolireform töövihikult? Nõukogude Kool Nr 6, 20-23.

Veisson, M., & Veispak, A. (2005). Lapse arengu- ning õppimisteooriad. In L. Kivi, & H. Sarapuu, *Laps ja lasteaed lasteaiaõpetaja käsiraamat* (lk. 10-62). Tartu: AS Atlex.

Villido, J. (2019). *Õpilaste hinnangud kuuendate klasside inglise keele õpikule „I love English IV“*. Publitseerimata magistritöö. Tartu Ülikool

Õppekirjandusele esitatavad nõuded, õppekirjanduse retsenseerimisele ja retsensentidele esitatavad miinimumnõuded ning riigi poolt tagatava minimaalse õppekirjanduse liigid klassiti ja õppeaineti (2016). Riigi Teataja I, 2016. Külastatud aadressil <https://www.riigiteataja.ee/akt/129032016001>

Õun, T. (2010). Koolieelse lasteasutuse kvaliteet lapsekeskse kasvatuses aspektist. Analüütiline ülevaade. Tallinn

Lisa 1

Ankeet kolmanda aasta Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava tudengile

Lugupeetud kolmanda aasta tudeng!

Olen Kaidi Koosapoe ja õpin Tartu Ülikoolis koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval.

Palun teie abi oma bakalaureusetöö koostamisel teemal „Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekava üliõpilaste hinnangud oma teadmistele õpivara valiku põhimõtetest“.

Palun Teil täita allolev küsimustik, mis on anonüümne ning konfidentsiaalne. Saadud andmete analüüsi tulemusi kasutatakse üldistatud kujul bakalaureusetöö koostamisel.

Vastamiseks kulub keskmiselt 10 minutit. Küsimuste korral võtke ühendust e-posti aadressil:

kaidiko.kk@gmail.com

Ette tänades

Kaidi Koosapoe

Õppevara all mõeldakse selles ankeedis lasteaias kasutatavaid aabitsaid, töövihikuid või tööraamatuid ning töölehti.

I osa – palun valige sobiv vastusevariant ja tehke riskike teile sobivasse kasti

5-olen täiesti nõus, 4-pigem olen nõus, 3-pigem ei ole nõus, 2-ei ole nõus, 1-ei oska vastata

	5	4	3	2	1
Mul on piisavalt teadmisi, et valida lasteaeda tööle minnes lastele sobivat õpivara					
Ülikoolis sain piisavalt teadmisi, et osata valida õpivara					

Kuivõrd oled nõus, et said allpool nimetatud ainetest teadmisi ja oskusi sobiva õpivara valimiseks tulevase lasteaiaõpetajana?			
Õppeaine	Olen täiesti nõus	Olen mõningal määral nõus	Ei ole üldse nõus
Suhtlemine ja tagasiside haridusorganisatsioonis			
Õpetaja identiteet ja juhtimine			
Õpetamine ja refleksioon			
Õppe kavandamine			
Akadeemilise kirjutamise alused			
Kaasaegne eesti keel			

Lastekirjandus			
Seminaritöö			
Uurimistöö läbiviimine ja kirjutamine			
Erialane inglise keel			

Koolieelse lasteasutuse õpetaja pidev praktika			
Koolieelse lasteasutuse õpetaja põhipraktika			
Pedagoogiline praktikum			
Pidev pedagoogiline praktika			

Arengupsühholoogia			
Erivajaduste identifitseerimine			
Erivajadustega laste psühholoogia alused			
Lapse areng sotsiaalses keskkonnas			
Nõustamine ja koostöö lastevanematega			
Tervis ja heaolu koolieelses lasteasutuses			
Tunnetuspsühholoogia			

Algõpetuse didaktika			
Keeleliste osaoskuste õpetamine koolieelses eas			
Koolieelne didaktika			
Liikumisõpetus koolieelses eas			
Matemaatika ja matemaatika didaktika			
Mäng koolieelses eas			
Mina ja Keskkond õpetamine koolieelses eas			

Elu mitmekesisus I			
Elu mitmekesisus II			
Infotehnoloogia kasutamine alushariduses			
Keskkonnaharidus			
Kunstitegevuste õpetamine koolieelses eas			
Loodusõpetuse välipraktika			
Muusikalised tegevused koolieelses eas			

II osa

Nimetage KOLM põhimõtet, millest lähtuksite keele ja kõne ja/või matemaatika valdkonna õpivara valikul:

Aitäh!

Kaidi Koosapoeg

Lisa 2

Koolieelse lasteasutuse õpetaja õppekaval olevate ainete keskmised

aine nimetus	keskmine
Koolieelse lasteasutuse õpetaja pidev praktika	2,83
Koolieelse lasteasutuse õpetaja põhipraktika	2,8
Lastekirjandus	2,78
Muusikalised tegevused koolieelses eas	2,73
Liikumisõpetus koolieelses eas	2,68
Pedagoogiline praktikum	2,65
Mäng koolieelses eas	2,65
Kunstitegevuste õpetamine koolieelses eas	2,65
Mina ja Keskkond õpetamine koolieelses eas	2,63
Pidev pedagoogiline praktika	2,58
Õppe kavandamine	2,48
Loodusõpetuse välipraktika	2,48
Keeleliste osaoskuste õpetamine koolieelses eas	2,43
Tervis ja heaolu koolieelses lasteasutuses	2,38
Algõpetuse didaktika	2,35
Koolieelne didaktika	2,35
Elu mitmekesisus I	2,35
Elu mitmekesisus II	2,35
Keskkonnaharidus	2,23
Lapse areng sotsiaalses keskkonnas	2,2
Infotehnoloogia kasutamine alushariduses	2,2
Nõustamine ja koostöö lastevanematega	2,13
Kaasaegne eesti keel	2,08
Erivajaduste identifitseerimine	2,05
Erialane inglise keel	2,03
Arengupsühholoogia	2
Matemaatika ja matemaatika didaktika	2
Suhtlemine ja tagsiside haridusorganisatsioonis	1,98

Õpetamine ja refleksioon	1,93
Tunnetuspsühholoogia	1,93
Erivajadustega laste psühholoogia alused	1,9
Õpetaja identiteet ja juhtimine	1,85
Akadeemilise kirjutamise alused	1,8
Seminaritöö	1,55
Uurimistöö läbiviimine ja kirjutamine	1,45

Lihtlitsents lõputöö reprodutseerimiseks ja lõputöö üldsusele kättesaadavaks tegemiseks

Mina, Kaidi Koosapoeg (sünnikuupäev: 01.08.1988)

1. annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose:

bakalaureusetöö KOOLIEELSE LASTEASUTUSE ÕPETAJA ÕPPEKAVA ÜLIÕPILASTE ARVAMUSED OMA TEADLIKKUSEST ÕPPEVARA VALIDA,

mille juhendaja on Heily Leola

1.1.reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;

1.2.üldsusele kättesaadavaks tegemiseks Tartu Ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni.

2. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile.
3. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 19.05.2020